

Jongeren en Gezondheid 2014: Tabaksgebruik

Inleiding

Ondanks de vele rapporten en boodschappen over de negatieve gevolgen van roken, blijft tabaksgebruik één van de grootste, vermijdbare oorzaken van sterfte in de wereld.¹ Rookgedrag wordt doorgaans geïnitieerd tijdens de adolescentie en de meeste rokers raken verslaafd vóór ze de volwassen leeftijd bereikt hebben.² Bovendien is de leeftijd waarop voor het eerst gerookt wordt van significant belang, in die zin dat de kans op verslaving toeneemt naarmate de leeftijd waarop men voor het eerst rookt, afneemt.³

Naast gevolgen op lange termijn, zoals een verhoogd risico op cardiovasculaire problemen, chronisch obstructieve longaandoeningen en longkanker¹, heeft roken ook gevolgen op korte termijn (dus ook reeds tijdens de adolescentie) zoals verminderde longfunctie, verminderde fysieke fitheid, astmatische klachten, hoesten en kortademigheid.⁴

Zowel individuele factoren als omgevingsfactoren spelen een rol in het rookgedrag van jongeren. Jongeren hebben meer kans om te roken indien hun ouders, oudere broers, zussen, of vrienden roken.⁵ Vrienden spelen daarbovenop ook nog een rol bij het aanleveren van sigaretten of andere tabaksproducten, ze doen de perceptie van de jongere over de algemene rookprevalentie in de populatie stijgen en helpen zo een norm te creëren waarin roken aanvaard is. Op individueel niveau zijn een negatief zelfbeeld⁶ en stressvolle gebeurtenissen belangrijke voorspellers van rookgedrag bij jongeren.⁷ De Vlaamse gezondheidsdoelstelling stelt dat tegen 2015 minder dan 11% van de min 16-jarigen rookt.

Methodiek

Voor de algemene informatie over de studie Jongeren en Gezondheid en de socio-demografische gegevens van de steekproef van de leerlingen tussen 11 en 18 jaar wordt verwezen naar de desbetreffende factsheets op www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be.

¹ WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2011: Warning about the Dangers of Tobacco, World Health Organization: Geneva, Switzerland, 2010

² DiFranza, J.R., Rigotti, N.A., McNeill, A.D., Ockene, J.K., Savageau, J.A., St Cyr, D. & Coleman, M. (2000). Initial symptoms of nicotine dependence in adolescents, *Tobacco Control*, 9(3), 313-319.

³ Sussman S, Dent CW, Severson H, Burton D and Flay BR. Self-quitting among adolescent smokers. *Prev Med* 1998, 27: A19-A28.

⁴ US Department of Health and Human Services. Preventing tobacco use among young people: a report of the surgeon general. US department of Health and Human Services, Public Health Service, Centres for Disease Control, Centre for Health Promotion and Education, Office on Smoking and Health; Atlanta, Georgia: 1994.

⁵ Tyas SL, Pederson LL. Psychosocial factors related to adolescent smoking : a critical review of the literature. *Tob Control*, 1998, 7:409-420.

⁶ Glendinning A, Inglis D. Smoking behaviour in youth: the problem of low self-esteem? *J Adolesc.* 1999 Oct;22(5):673-82.

⁷ Anda Rf, Croft JB, Felitti VJ, Nordenberg D, Giles WH, Williamson DF, Giovino GA. Adverse childhood experiences and smoking during adolescence and adulthood. *JAMA.* 1999 Nov 3;282(17):1652-8

In een eerste vraag wordt gepeild naar de life-time prevalentie van tabak.

- Op hoeveel dagen heb je sigaretten gerookt? Nooit, 1-2 dagen, 3-5 dagen, 6-9 dagen, 10-19 dagen, 20-29 dagen, 30 dagen of meer

De tweede vraag gaat na wat de frequentie van het huidig gebruik is.

- Hoe vaak rook je momenteel? Dagelijks; minstens 1 maal per week maar niet elke dag; minder dan 1 maal per week of nooit.

Beide vragen werden reeds in voorgaande enquêtes bevestigd en laten dus toe om trends na te gaan.

De leeftijd waarop de eerste sigaret werd gerookt, wordt ook bevestigd.

- Op welke leeftijd deed je voor het eerst het volgende ...? Een sigaret roken (meer dan een trekje)? Nooit; 11 jaar of jonger; 12 jaar; ...; 18 jaar of ouder.

Verder worden vragen gesteld over de omgeving van de jongeren. Een reeks vragen gaat na of belangrijke personen in de omgeving van de jongere roken, namelijk vader en moeder.

- Rookt één van de volgende personen? Apart bevestigd voor: je vader, je moeder. Rookt dagelijks; rookt af en toe; rookt niet; ik weet het niet; heb of zie deze persoon niet.

Resultaten

Ooit gebruik van tabak

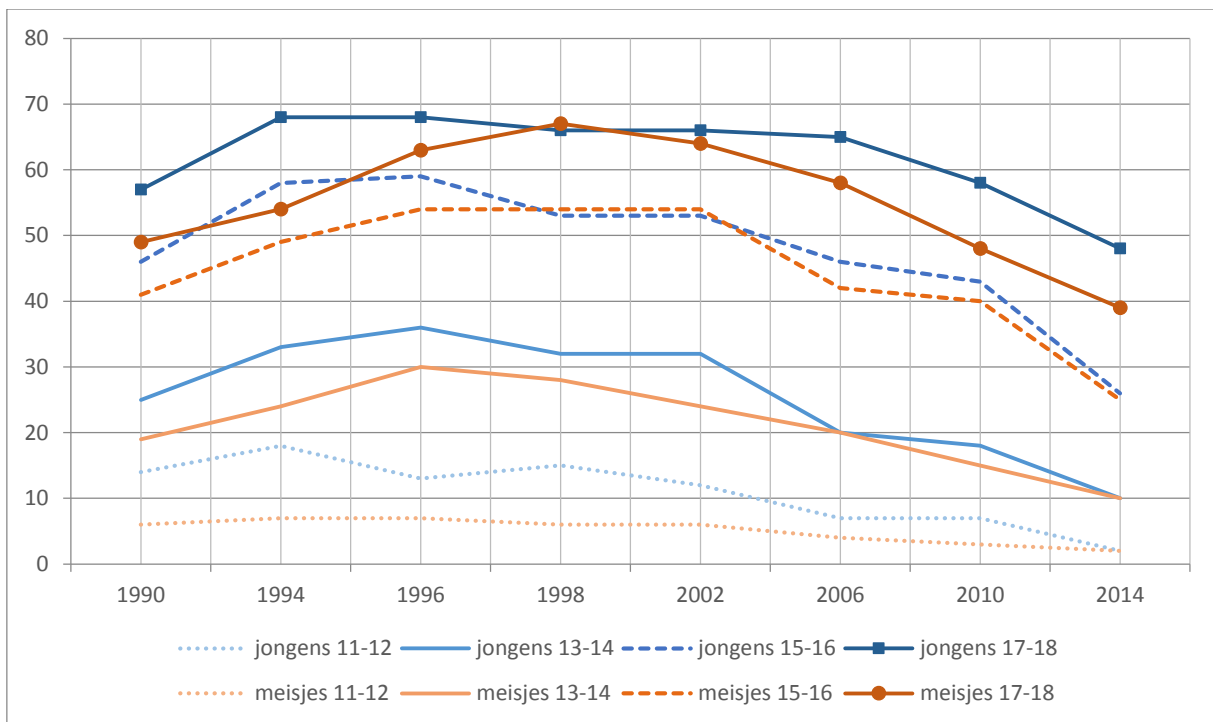
In grafiek 1 zijn de resultaten van het ooit roken van tabak naar leeftijd weergegeven. Algemeen (over de leeftijden heen) hebben in 2014 meer jongens ooit gerookt dan meisjes (respectievelijk 24,3% en 19,9%; $\chi^2 = 26,1$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bekijken we dit per leeftijdsgroep, dan zien we dat enkel voor de 17-18-jarigen een significant verschil tussen het rookgedrag van jongens en meisjes kan vastgesteld worden ($\chi^2 = 16,9$; $df = 1$; $p < 0,001$).

In het algemeen is een daling te observeren in 2014 in vergelijking met 2010. Over de leeftijden heen daalt de life-time prevalentie (ooit gerookt) bij de jongens van 33,5% in 2010 naar 24,3% in 2014 ($\chi^2 = 103,2$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bij de meisjes daalt de life-time prevalentie van 27,5% in 2010 naar 19,9% in 2014 ($\chi^2 = 77,7$; $df = 1$; $p < 0,001$). Deze daling ligt in lijn met de trend die reeds werd ingezet sinds 2002.

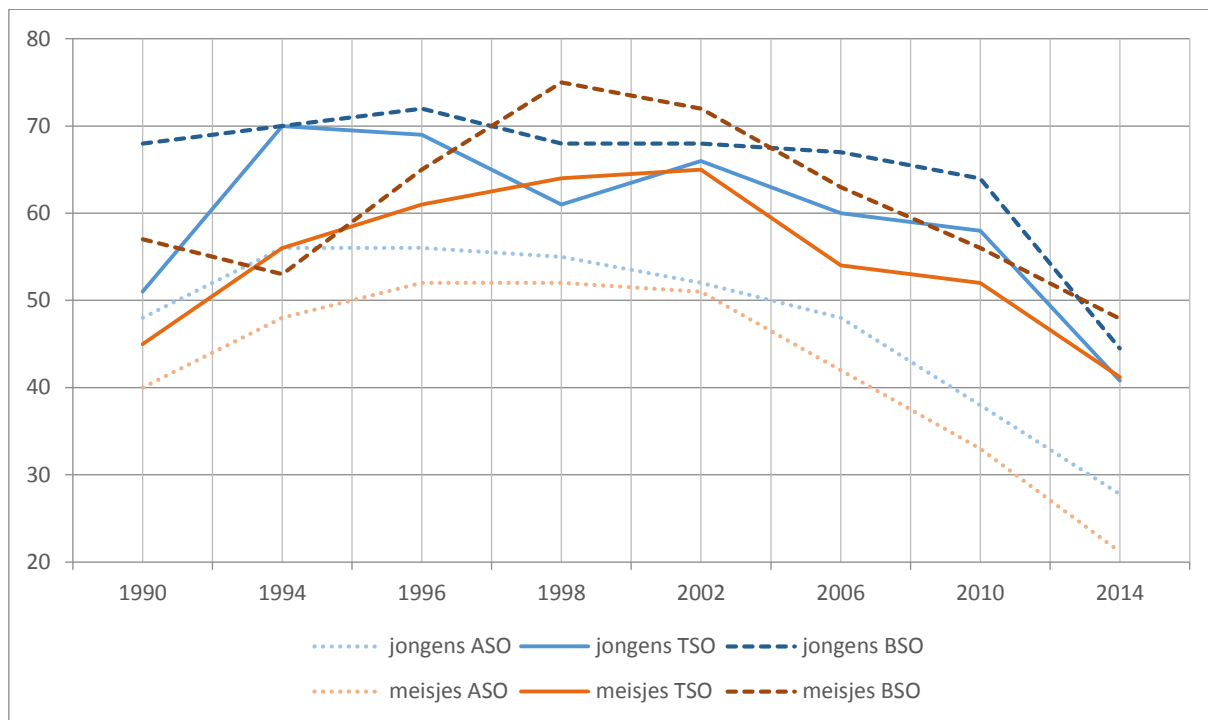
Net zoals bij voorgaande enquêtes het geval was, blijven in 2014 significante verschillen aanwezig in de life-time prevalentie van roken, naargelang onderwijstype. 24,2% van de jongeren in het algemeen onderwijs geven aan ooit al een sigaret gerookt te hebben, in vergelijking met 41,0% in het technisch onderwijs en 46,1% in het beroepsonderwijs ($\chi^2 = 194,5$; $df = 2$; $p < 0,001$). Binnen ieder onderwijstype zijn er bovendien significante verschillen tussen

jongens en meisjes, waarbij de prevalentie in het algemeen onderwijs significant hoger ligt bij de jongens (27,7%) dan bij de meisjes (21,1%) ($\chi^2 = 42,1$; $df = 1$; $p < 0,001$). In de andere onderwijstypes zijn geen significante prevalentieverschillen op te merken tussen jongens en meisjes.

Significante dalingen zijn echter op te merken voor alle opleidingsniveaus in vergelijking met 2010. Binnen het algemeen onderwijs daalde de prevalentie bij de jongens van 38,4% in 2010 naar 27,7% in 2014 ($\chi^2 = 26,5$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bij de meisjes was dit van 32,9% naar 21,1% ($\chi^2 = 41,9$; $df = 1$; $p < 0,001$). Ook binnen het technisch onderwijs daalde de prevalentie: van 57,5% naar 40,8% bij de jongens ($\chi^2 = 54,5$; $df = 1$; $p < 0,001$) en van 51,8% naar 41,2% bij de meisjes ($\chi^2 = 17,9$; $df = 1$; $p < 0,001$). In het beroepsonderwijs tot slot daalde de prevalentie van 64,2% naar 44,5% bij de jongens ($\chi^2 = 48,3$; $df = 1$; $p < 0,001$) en van 55,9% naar 47,9% bij de meisjes ($\chi^2 = 6,9$; $df = 1$; $p = 0,009$).

Grafiek 1 Percentage life-time prevalentie tabaksgebruik naar leeftijd en geslacht

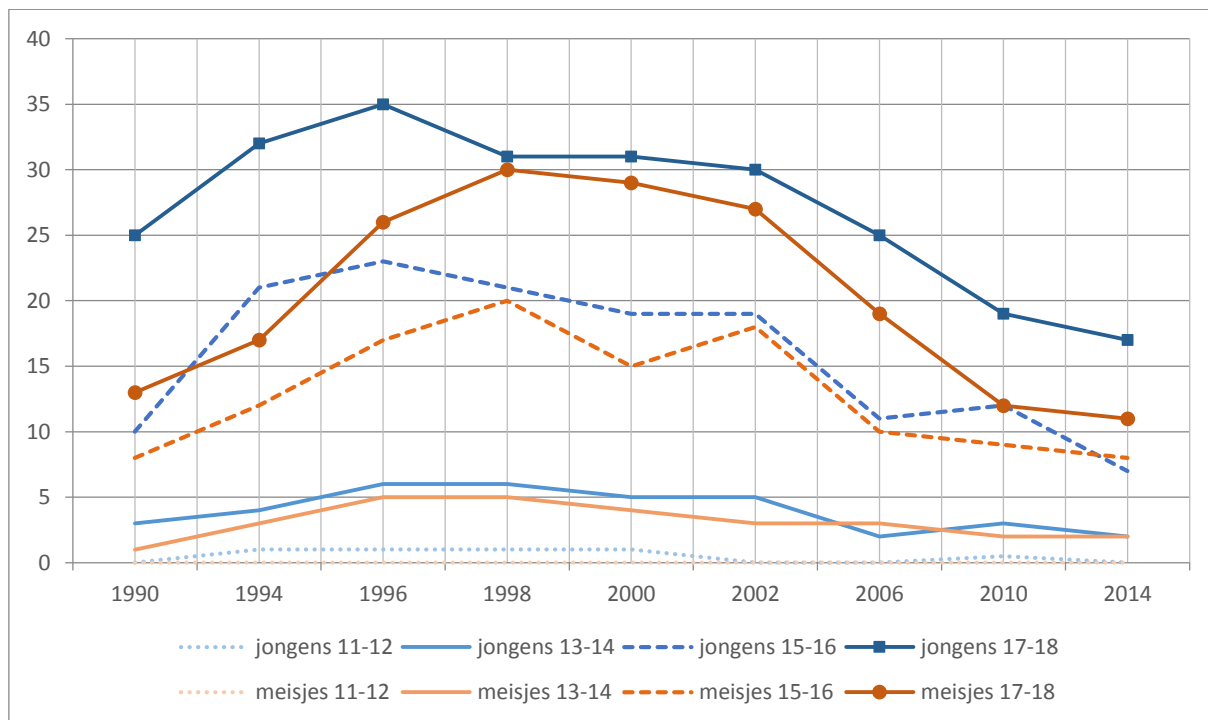
Grafiek 2 Percentage life-time prevalentie tabaksgebruik naar opleiding en geslacht

Huidig rookgedrag bij jongeren

De resultaten van het dagelijks roken bij jongeren bevinden zich in grafiek 3. In 2014 roken meer jongens dagelijks dan meisjes (respectievelijk 9,4% en 5,8%; $\chi^2 = 44,7$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bekijken we dit per leeftijdsgroep, dan stellen we enkel een significant verschil vast tussen jongens en meisjes qua rookgedrag bij de 17-18-jarigen ($\chi^2 = 32,3$; $df = 3$; $p < 0,001$).

Over de leeftijden heen vinden we een lichte daling van het dagelijks roken bij de jongens van 9,7% in 2010 naar 9,4% in 2014 ($\chi^2 = 0,198$; $df = 1$; $p = 0,656$) en bij de meisjes van 6,5% in 2010 naar 5,8% in 2014 ($\chi^2 = 2,58$; $df = 1$; $p = 0,108$). Geen van beide zijn echter statistisch significant. Ten opzichte van 2010, stellen we dus een stagnatie vast van het percentage jongeren dat dagelijks rookt. Wanneer we de data per leeftijdscategorie bekijken, stellen we wel een daling vast bij de 15-16-jarigen. In deze leeftijdscategorie daalt het dagelijks gebruik van tabak bij jongens van 11,5% naar 7,1% ($\chi^2 = 15,0$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bij de meisjes is geen significante daling te bemerken.

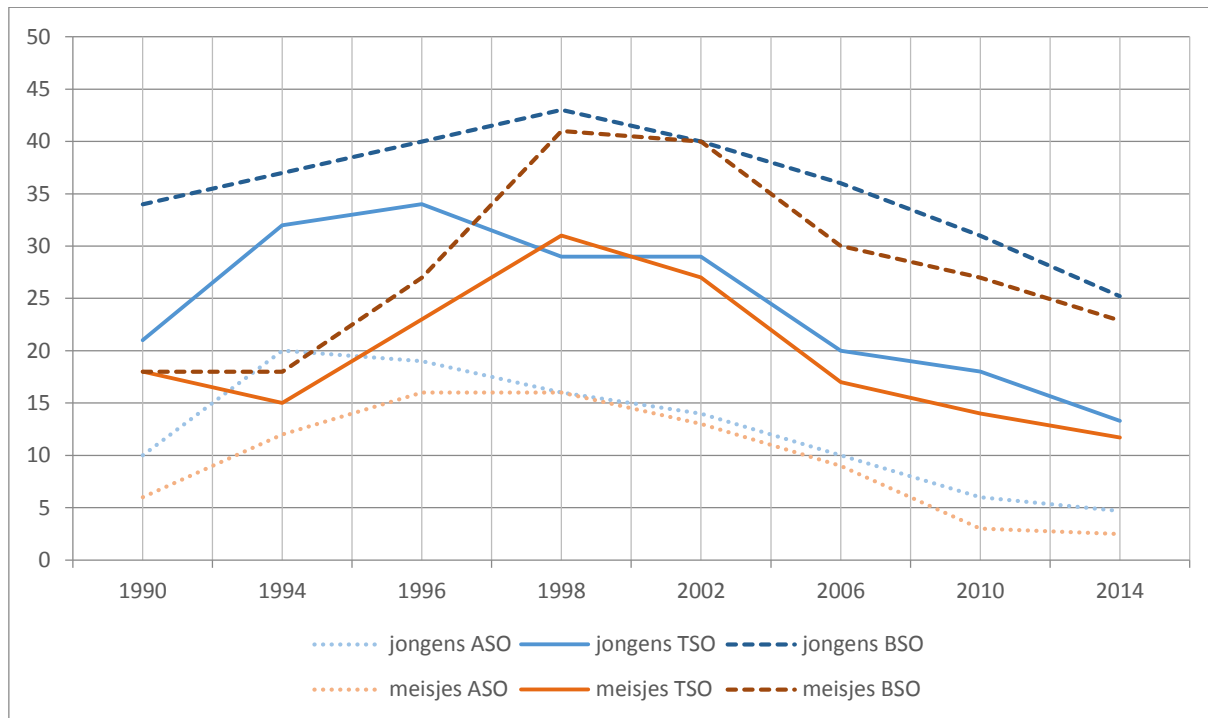

Grafiek 3 Percentage prevalentie dagelijks tabaksgebruik naar leeftijd en geslacht

In grafiek 4 bevinden zich de resultaten van dagelijks roken naar opleiding. Jongeren uit het beroepsonderwijs roken nog steeds meer dan jongeren uit het technisch secundair onderwijs (jongens: $\chi^2 = 36,2$; $df = 3$; $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 26,3$; $df = 1$; $p < 0,001$), die op zich weer vaker dagelijks roken dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs (jongens: $\chi^2 = 48,8$; $df = 3$; $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 87,7$; $df = 3$; $p < 0,001$).

Het percentage dagelijks rokende jongeren daalt significant tussen 2010 en 2014 in de drie onderwijstypes. In het algemeen secundair onderwijs daalde het dagelijks roken van 4,2% in 2010 naar 3,6% in 2014 ($\chi^2 = 37,3$; $df = 3$, $p < 0,001$). Zowel bij de jongens als bij de meisjes was de daling significant. Het dagelijks roken in het technisch secundair onderwijs daalde licht van 15,7% in 2010 naar 12,6% in 2014 ($\chi^2 = 33,6$; $df = 3$; $p < 0,001$). Naar geslacht, is de daling enkel significant bij de jongens ($\chi^2 = 19,8$; $df = 3$; $p < 0,001$).

In het beroepsonderwijs was ook een significante daling vast te stellen van 29,2% dagelijkse rokers in 2010 naar 24,2% in 2014 ($\chi^2 = 15,5$; $df = 3$; $p = 0,001$). Bekijken we echter dit resultaat per geslacht, dan is er enkel bij de jongens een significant effect te bemerken ($\chi^2 = 5,3$; $df = 1$; $p = 0,022$).

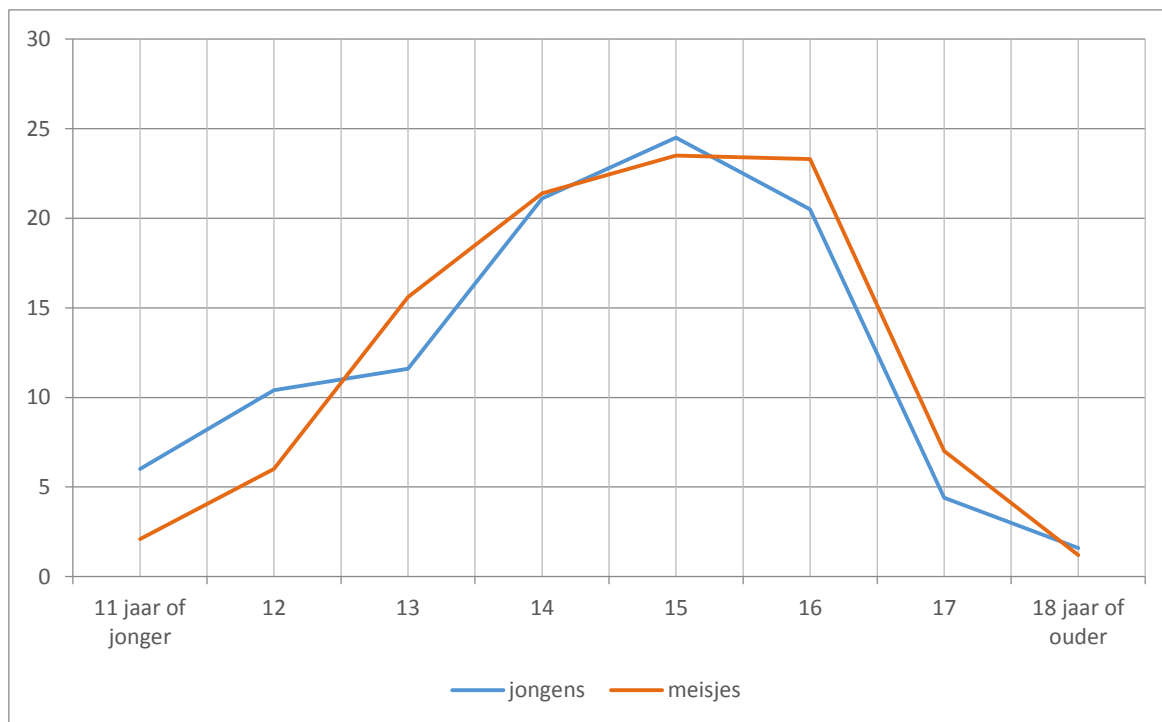
Grafiek 4 Percentage prevalentie dagelijks roken naar opleiding en geslacht

Een daling in het dagelijks roken kan ook het gevolg zijn van een stijging in het wekelijks (maar niet dagelijks) roken. Jongeren roken vaak als ze in groep zijn of uitgaan tijdens het weekend. Door het rookverbod op scholen, wordt de kans om te roken op schooldagen beperkt. We stellen echter vast dat slechts een beperkt aantal jongeren alleen wekelijks rookt. Zo rookt minder dan 2% bij de 13-14-jarigen, minder dan 3% bij de 15-16-jarigen en bij de oudste leeftijdsgroep rookt 4% wekelijks maar niet dagelijks.

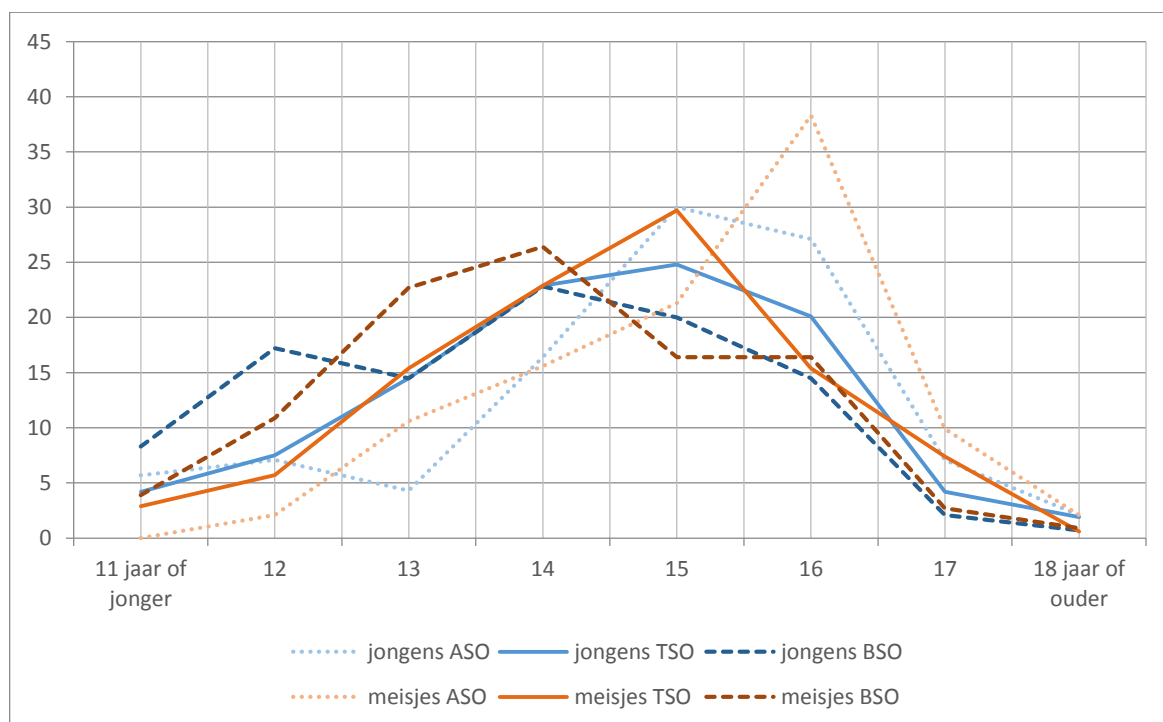
Leeftijd roken eerste sigaret

De resultaten met betrekking tot de beginleeftijd van het roken van een eerste sigaret, een belangrijke predictor voor toekomstig roken, bevinden zich in grafiek 5. 54,6% van alle respondenten geeft aan nog nooit gerookt te hebben. Zij zijn dan ook niet opgenomen in onderstaande grafiek. Verder werden enkel 17-18-jarigen bevroegd. Van de jongens die zeggen te roken of gerookt te hebben, begon 50% op 15-jarige leeftijd of eerder. Zes procent van de jongens zegt 11 jaar of jonger te zijn geweest wanneer ze een eerste sigaret gerookt hebben. Van de meisjes die zeggen reeds gerookt te hebben, deed 50% dit op 15-jarige leeftijd of eerder. De meerderheid van de 17-18-jarige jongeren begint te roken tussen hun 13 en 16 jaar. In grafiek 6 bevinden zich de resultaten van de beginleeftijd van het roken naar opleiding (alleen 17-18-jarigen). Respectievelijk 5,7% en 8,3% van de jongens uit het algemeen en beroepsonderwijs begonnen reeds te roken op 11 jaar of jonger in vergelijking met 4,2% van de jongens uit het technisch secundair onderwijs ($\chi^2 = 37,1$; $df = 14$; $p = 0,001$). Bij de meisjes uit het beroepsonderwijs begon 3,6% te roken op 11 jaar of jonger. In het technisch onderwijs was dit 2,9% en in het algemeen secundair onderwijs was dit 0%

($\chi^2 = 54,7$; $df = 14$; $p < 0,001$). Aangezien dit de resultaten zijn van alleen de 17-18-jarigen moet men hier rekening houden met de kleine groepen (499 rokende jongens verdeeld over de 3 opleidingen en 426 rokende meisjes verdeeld over de 3 opleidingen).

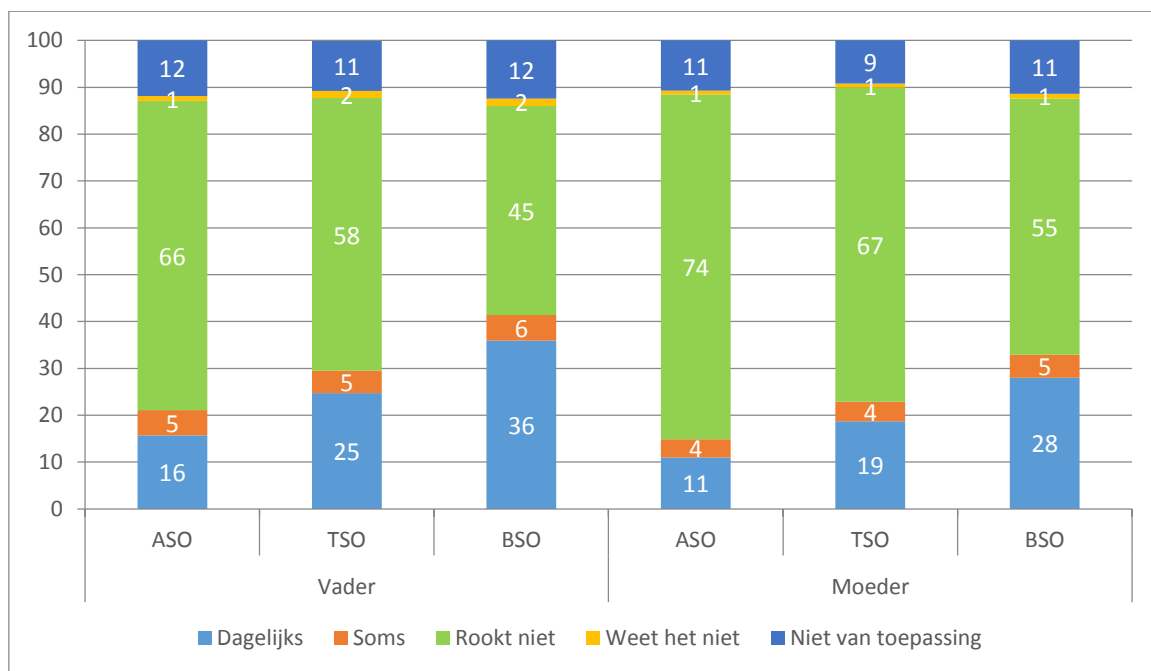
Grafiek 5 Leeftijd eerste tabaksgebruik naar geslacht, in percentage

Grafiek 6 Leeftijd eerste tabaksgebruik naar opleiding en geslacht, in percentage

Roken in de omgeving van de jongere

Het roken van belangrijke personen uit de omgeving van de jongere is een voorspeller voor het eigen rookgedrag. We denken hierbij in de eerste plaats aan de ouders van de jongere. In grafiek 7 staan de resultaten van het roken van vader en moeder naar opleiding. Zowel vaders als moeders van jongeren uit het beroepsonderwijs zijn vaker dagelijkse rokers in vergelijking met ouders van jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. De prevalentie van het dagelijks roken van ouders van jongeren uit het technisch secundair onderwijs ligt er tussenin (Vader: $\chi^2 = 399,5$; $df = 8$; $p < 0,001$; Moeder: $\chi^2 = 344,7$; $df = 8$; $p < 0,001$).

Grafiek 7 Rookgedrag ouders naar opleiding en geslacht, in percentage

Indien de vader rookt, is de kans groter dat de kinderen ook roken ($\chi^2=530,5$; $df=3$; $p < 0,001$). Van de rokende vaders (dagelijks of af en toe), rookt 17,8% van de kinderen ten minste wekelijks (= wekelijks + dagelijks). Van de vaders die niet roken, rookt 6,9% van de kinderen ten minste wekelijks. In een logistische regressie gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en het roken van de vader in het gezin, vinden we een odds ratio van 2,15. Met andere woorden, indien de vader rookt, heeft de jongere 2,15 keer meer kans om zelf te roken. Deze relatie is significant met een 95%-betrouwbaarheidsinterval van 1,80 tot 2,57.

Hetzelfde verband kan geobserveerd worden bij de moeders ($\chi^2=690,3$; $df=3$; $p < 0,001$). Van de rokende moeders, rookt 20,8% van de kinderen ten minste wekelijks terwijl slechts 7,3% van de kinderen ten minste wekelijks rookt, indien de moeder niet rookt. Controleren we deze relatie voor leeftijd, geslacht en voor het roken van de vader in het gezin, dan is dit significant met een odds ratio van 3,29 (95%-betrouwbaarheidsinterval: 2,75-3,94).

Waar beide ouders roken, rookt 25,1% van de jongeren ten minste wekelijks. Waar geen enkele ouder rookt, rookt slechts 5,8% van de jongeren ($\chi^2=940,8$; $df=9$; $p < 0,001$).

Conclusie

De dalende trend van het roken bij jongeren, die werd vastgesteld tussen 2002 en 2010, werd verder doorgezet in 2014. Ondanks deze daling, blijven de ongelijkheden in opleiding (een indicator van socio-economische status bij adolescenten) bestaan: meer jongeren uit het beroepsonderwijs roken en beginnen te roken op jongere leeftijd (waardoor de kans op verslaving vergroot).

De directe omgeving is belangrijk als voorspeller voor het rookgedrag van de jongere. Jongeren waarvan beide ouders roken, hebben een hogere kans zelf te roken dan jongeren waarvan geen of slechts een ouder rookt.

Contact

De studie Jongeren en Gezondheid is te vinden op: www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be.

De verantwoordelijke onderzoekers zijn Prof. Dr. Benedicte Deforche en Dr. Anne Hublet.

Contactpersoon: Bart De Clercq (b.declercq@ugent.be)
Medewerkers: Dr. Wendy Van Lippevelde, Thomas Buijs

Adres:
Universiteit Gent
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen
Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
De Pintelaan 185, 4K3
9000 Gent

Tel: +32. 9 332 36 18

De internationale studie Health Behaviour in School-aged Children is te vinden op www.hbsc.org.

Gebruikte afkortingen

chi²: Resultaat van chi-kwadrat berekening voor kruistabel

df: degrees of freedom: vrijheidsgraden

p: probaliteit: resultaat van statistische test : kleiner dan 0,05 wordt als statistisch significant beschouwd